

CIRKELEN

Min barndoms gård

Håkan Malmström

Ett fönster öppnades, ett kvinnohuvud stack ut:
– Anna-Maria! Kom opp o töm slabbespannen!

Det var inget ovanligt på 1950-talet. Anna-Maria (som i verkligheten heter nåt annat, men det kunde vara vem som helst) var nere på gården och lekte.

Modern Ebba (som också är fingerat) var hemmafru för att passa de båda barnen. Fadern, som vi inte behöver ge något namn, jubbede med största sannolikhet på Kockums. För det gjorde många, men långtifrån alla.

”Slabbespannen” har bytt utseende och kallas i modern tappning för ”soppåse”.

Men slabbespannen var precis som det låter. En spann där man samlade sitt avfall (slabb). Och när den var full behövde den naturligtvis tömmas.

Eftersom ”visslan” gått på Kockums var far på väg him och mor hade fullt opp me maden. Därför behövde hon hjälp.

Sophuset var beläget på samma plats som i dag. Soporna samlades i tunnor, som tömdes en gång i veckan. Den vattenkran i sophuset som nu är plomberad användes helt enkelt till att spola bort avfallsrester i slabbespannen.

De mest avancerade lekarna på gården bestod i att hoppa hage. Allt bollspel var förbjudet.

Det hände sig att någon trots det vågade sig på att sparka till en boll. Då löpte man hela tiden risken att Eneberg skulle komma och konfiskera redskapet.

Eneberg var den viktigaste personen i huset. Han var gårdskar, bodde på bottenvåningen i Brobygatan 1 c. Förmodligen var det en form av tjänstebostad, eftersom Eneberg var i tjänst dygnet runt.

Skulle vi råka ta fram bollen mitt i Enebergs måltid, så knackade han på sitt fönster med gaffeln. Och vi tyckte det var jätteroligt när han hade mat på gaffeln som fastnade på fönstret.

Kvarteret består ju av två gårdar, avskilda med ett stängsel. Åtminstone ser det så ut i dag, men på den tiden var det elektrifierat med beväpnade vaktsoldater på andra sidan.

Nej, så var det inte, men det upplevdes så. Ve den som hoppade över stängslet in på den andra gården.

Vi på vår sida tittade ibland avundsjukt in på den andra sidan, eftersom där fanns en gruslåda där man kunde leka. Kanske tittade "dom" in till oss och blev lite förtrödda för att vi hade större gård – och trappuppgångar från gården. På "den andra sidan" fick man gå ner om i källaren för att komma upp i sina trappor. Säkert av ekonomiska skäl när huset byggdes.

På den tiden hade inte du-reformen trätt i kraft. Det var herr och fru och efternamn hit och dit. Förnamnen på de vuxna var nästan okända.

Därför gällde det att särskilja människorna på annat sätt om de hade ett vanligt efternamn. Oftast med mannens yrkestitel som tillskott. I huset på den tiden bodde till exempel Stadsbud-Nilsson, Tulla-Jönsson, Spårväga-Svensson, Brevbärrar-Karlsson. När inte det räckte fick man ta till annat. På fjärde våningen i en av trapporna bodde "Tjocka fru Johansson" – och alla visste vem som åsyftades.

Man kan lätt förledas tro, att det fanns mycket barn på gården. Så var det inte. Jag kan inte erinra mig en enda familj som hade fler än två barn. Däremot en hel del enbarnsfamiljer. Dessutom var det många lägenheter som beboddes av par utan barn. Lägenheterna i mitten på varje trappuppsats kallades helt enkelt för "ungkarlägenhet" av den anledningen att där bodde yngre människor i väntan på att hitta "den rätta".

När den andra delen av huset stod klart flyttade en stilig ung man, med humor och ett skarpt intellekt, in i en av ungarlägenheterna på Göingeplan 11 a. Kanske är personbeskrivningen inte objektiv, eftersom det handlar om den person som skulle bli min far.

Hur det gick med kärlekslivet finns det säkert andra som berättat...

Några dagis fanns inte, utan var och en tog hand om sina barn genom att mödrarna var hemma. Barnbidraget hade kommit, men var inte i dagens storleksordning. Många avstod därför att skaffa barn av ekonomiska skäl.

I lägenheterna bodde så gott som uteslutande vad som då kallades arbetarklassen. Förenklat kan man säga att de var LO-anslutna. "Manschettyrkena" var mycket sparsamt representerade.

Som antytts ovan var inte Osbygatan den formella bostadsadressen, utan de fyra trappgångarna i vårt hus hade adress Göingeplan, med samma nummer som nu. Min gissning är att det ändrades någon gång på 1960-talet.

Postadressen var från början bara Malmö, blev sedan Malmö S (som i södra) innan postnumren kom.

När svensk TV började sända över Malmö 1958 var det naturligtvis en revolution. Men det var inte helt enkelt att skaffa TV på den tiden. Det tog lika hårt i börsen som en bra platt-tv i dag.

På den tiden fick man hem tv-apparaterna på prov. Vi hade att välja på en 17- och en 21-tums. Det fanns farhågor att den stora (21 tum) skulle vara skadlig för ögonen, men vi fastnade för en sådan ändå. Givetvis talar vi om svart-vit tv.

Det stora problemet var dock att få bild i apparaten. För den sakens skull behövdes en antenn. Eftersom det inte fanns varken centralantenn eller kabel-tv fick var och en sätta upp en antenn på en av skorstenarna och sedan dra en sladd ner till fönstret.

På så sätt såg man vilka som hade TV. Efter några år blev det en skog av antenner på taket och skorstenarna räckte inte till längre. Det var då beslutet togs om en centralantenn. Jag tror att vi då befann oss i mitten av 1960-talet.

Eftersom vi inte fick spela fotboll på gården hade vi ibland tävling "springa runt huset". Det var en stor dag när man för första gången klarade det under minuten.

På den tiden var knark ett helt okänt begrepp, det fanns bara inte. Däremot har ju alkoholen en betydligt längre historia. På gården var det välkänt vilka personer som var mest hängivna drinkare, även om beteckningen var "fyllehungar".

Det syntes ganska tydligt, eftersom det inte var fråga om ett glas vin till maten, utan de här personerna söp tills de blev redlöst berusade. Och fick sedan hjälpas upp till sina lägenheter när de väl lyckats ta sig hem. Vi tyckte inte om när folk som bodde på fjärde våningen kom hem fulla...

Gården fick ibland besök av försäljare. Det kom in en man med sillabör och skrek över gården "sill i da, sill i da". Så kom fruarna ner på gården och handlade sin sill. Sillen vägdes på ett besman (balansvåg med tyngd i ena sidan) och sedan slogs den in i tidningspapper.

Även gårdsmusikanter fanns. De kom in med dragspel eller fiol och sjöng en stump. Då och då öppnades ett fönster och någon kastade ner ett eller några mynt, inslagna i papper. De samlade vi barn in och la i farbror gårdsmusikantens mössa.

Musik var också förekommande på andra hållet. Om fönstret var öppet hördes det ner på gården när någon övade. Ingenting var elektrifierat, utan det var dragspel, trummor, trumpet och, i mitt fall, klarinett.

Musikutbildningen fick vi på Unga Örnar. Det var så självklart, att det dröjde en bit upp i vuxen ålder innan jag förstod att det i själva verket handlade om en partipolitisk ungdomsorganisation, som sorterade under socialdemokratin. Alla var ju LO-anslutna, så det var inget konstigt med det.

När huset var alldeles nytt gick barnen på Södervärnsskolan. Men när den nyare delen av Sofielundsskolan stod färdig 1949 hamnade vi där. Det påstods att Sofielundsskolan vid den tiden var Nordens största skola. Själv tillbringade jag mina sex första skolår där.

Att ha telefon på 1950-talet var ingen självklarhet. Tvärtom var det inte många som hade en dylik. Vi hade, vilket innebar att folk ringde till oss för att tala med någon som bodde i närheten. Det kunde vara i någon annan trappa, så man fick knalla iväg och kalla på vederbörande.

Vår telefon utnyttjades även av mjölkaffären, både för in- och utgående samtal. Farsan var ibland något irriterad. Varje ringt samtal kostade ju 6 öre.

Något busliv bland barnen att tala om fanns inte. Det enda jag kan komma ihåg var att vi hade en hemlig klubb uppe på vinden.

Ganska snabbt lärde man sig hur man skulle klättra upp på de avsatser som fanns. Sedan hände det att vi gick balansgång in på någon vind. Vi stal dock aldrig något, mest beroende på att vi företrädesvis hoppade in på våra egna vindar.

Om någon kom upp för att hämta något på vinden, låg vi dödysta och tryckte på våra avsatser.

Vid ett sådant tillfälle trodde förstås besökaren att hon var ensam. Och tyckte därför att hon hade all rätt att bränna av en riktig "brakare".

Det är möjligt att vi kissade på oss i försöken att dölja skratten, men vi blev aldrig avslöjade.

Givetvis var det förbjudet att uppehålla sig på vinden. Precis som det var strängeligen förbjudet att gena genom en trappa man inte bodde i.

När jag numera har ärenden himma på gåren så tar jag revansch genom att alltid, på ren trots, gå genom en trappa där jag egentligen inte hör hemma.

Men jag är banne mig fortfarande rädd att Eneberg ska komma...

CIRKELEN

Min barndoms gård

Håkan Malmström